

PSYCHOLOGICKÁ KONFERENCIA
USPORIADANÁ NA POČEŠŤ 65. NARODENÍN
UNIV. PROF. PhDr. R. KONEČNÉHO, CSc.

Ak sa zahľadíme do bližšej, ale aj trochu vzdialenejšej minulosti, vidíme, že psychologické konferencie na počesť určitej osobnosti sa u nás konali veľmi zriedka. Príležitosťou sú skôr výročia inštitucionálne. Azda aj preto bolo toto podujatie, usporiadané tromi sponzormi (Psychol. laboratóriom ČSAV v Brne, Filozofickou fakultou UJEP a oblastnou skupinou ČPS v Brne), obzvlášť zaujímavé. Navyše sa tým preukázala česť osobnosti, ktorá je pre československú psychológiu mimoriadne významná. Okrem práce v oblasti psychológie prispel prof. Konečný i k rozvoju poznania vo filozofii, v literárnej kritike, poézii a próze.

Otvorením konferencie — ktorá trvala dva dni (20. a 21. apríla 1971) — boli zdravice jubilantovi od oficiálnych pracovísk z Prahy, Brna, Bratislavy a ďalších miest. Zdravice nemali ráz oficiálnych prejavov, ale boli to skôr osobné spomienky jeho rovesníkov a žiakov, v ktorých dominovala dôvernosť a ľudské vzťahy. V záverečnej časti dopoludňajšieho sedenia prvého dňa vystúpil sám jubilant. V krátkosti sa poďakoval za gratulácie a predniesol príspevok na tému K problémom psychologie osobnosti. Prof. Konečný sa zamerl na objasnenie pojmu osobnosť v jeho historickom aspekte s dôrazom jednak na vývin tohto pojmu v rámci rôznych teoretických systémov a jednak na jeho širšie etymologické hľadisko. Referát mal vynikajúci systematizujúci charakter, ktorý vychádzal zo všeobecnejších súvislostí. Okrem pohľadu na minulosť si autor všima i smer budúceho skúmania osobnosti. Na rozdiel od amerického faktoriálneho prístupu sa nedomnieva, že tento smer je jediným a spásanosným. Je skôr zástancom akceptácie statického aj dynamického chápania.

Popoludní a nasledujúci deň odzneli referáty podľa stanoveného programu (s výnimkou nezúčastnenej doc. Syřišťovej, ktorá mala predniesť referát K problému normality).

Pri uvádzaní a hodnotení jednotlivých príspevkov sa nebudeme pridržovať poradia, ale budeme ich prezentovať podľa ich tematickej príbuznosti. Celkove by sa mohli referáty zaradiť do troch okruhov, a to ako príspevky k psychológii osobnosti, príspevky ku klinickej psychológii a príspevky z rôznych iných oblastí.

Do prvej oblasti patrí vystúpenie prof. Tardyho na tému Klasifikácie motivačných tendencií, ktoré sa u auditória stretlo s veľkým záujmom. Aj tento autor načrtol najskôr historický rámec a potom podrobnejšie rozviedol spôsob klasifikácie motívov. Jeho klasifikačný systém nie je násilne originálny (čím by sa len zväčšil zmätok z rôznych pokusov), ale vychádza skôr z logických a empirických súvislostí. Prezentuje štyri klasifikačné kategórie, ktoré sú vytvorené podľa cieľov motívov, biologickej súvislosti, teleologickej a kauzálnej súvislosti.

Podobný, vedecko-teoretický charakter mal aj príspevok M. Sedlákovej s názvom Funkce plánů a rovín v současné psychologii. Autorka

sa pohybovala po tej najvšeobecnejšej rovine analýzy pojmových konštrukt psychológie osobnosti. Jadrom referátu bolo rozobratie pojmov plán, subplán, rovina a subrovina aj s ich výskumnými a metodologickými dôsledkami. Vysvetlenie týchto pojmov (pôvodne prevzatých z lingvistiky) poskytuje prostriedky, pomocou ktorých možno objasniť osobnosť.

Nasledujúce tri príspevky brnenských psychológov (O. Kolaříkovej, V. Smékala a manželov Oseckých) ukazujú, že na brnenskej katedre prevláda zameranie sa na problematiku vzťahu typov k dimenziám osobnosti a vzťahov dimenzií k iným znakom ľudskej osobnosti.

Olga Kolaříková navodila niektoré problémy vzťahov extroverzie — introverzie a podmieňovania, t. j. k sile a slabosti VNČ. V referáte vychádza z niektorých sovietskych autorov (Teplov, Nebylicin), ktorí overovali dve Eysenckove hypotézy, že silne VNČ zodpovedá extroverzia a slabosti introverzia (1. hypotéza) a že vysokému aktivačnému prahu a silnej VNČ zodpovedá extroverzia a naopak nízkemu aktivačnému prahu a slabej VNČ zodpovedá introverzia (2. hypotéza).

Príspevok V. Smékala nie je vlastne teoretickou formuláciou problematiky základných dimenzií temperamentu. Je to skôr systematizovanie alebo azda reinterpretovanie doterajších pokusov o vystihnutie dimenzií temperamentu. Z jeho vystúpenia sa ukázalo, že vlastne všetky prístupy možno vtiesnať do základného Eysenckového modelu, či už je to Lindnerov, Rempleinov alebo Durdíkov prístup spred 100 rokov. Najmodernejší prístup — ktorý je odlišný od spomínaných — je Heymansov model, ktorý okrem základnej dvojdimenzionálnej ortogonálnej schémy uvažuje o dimenzii aktivity — miery intencionality psychickej činnosti, ležiacej v inej priestorovej rovine.

Trochu iný charakter mal referát manželov Oseckých. Autori sa v ňom pokúsili vytvoriť formálny model vzťahu medzi Eysenckovými dimenziami a klasickými temperamentovými typmi. Referát je ukážkou adekvátneho spojenia matematického a psychologického aspektu, v ktorom oba momenty sú proporcionálne zastúpené. V podstate sa autori pokúsili o exaktné vystihnutie toho, do akej miery jednotlivé dimenzie I. E a N sýtia, resp. korelujú s jednotlivými hippokratovskými typmi.

Vystúpenie J. Langmeiera a D. Langmeierovej na tému Vliv rodinného klimatu na vývoj osobnosti dítěte bolo svojím obsahom na hranici psychológie osobnosti, sociálnej psychológie a vývinovej psychológie. Ťažisko tohto referátu spočívalo vo vytvorení validného teoretického rámca, ktorý je dôležitý najmä preto, že v súčasnosti pre štádium rodinnej klímy existuje 319 techník. Jej sledovanie má z hľadiska vývinu osobnosti dieťaťa veľký význam, pretože určuje základné potreby nie je charakteristiky. Znova sa ukázalo, že uspokojenie základných potrieb nie je pre zdravý vývin dieťaťa dostatočné. Autori hovoria, že dieťa je treba pre zdravý vývin dieťaťa dostatočné. Autori hovoria, že dieťa je treba chápať ako samostatný aktívny systém s potrebou stimulácie, kognitívnej štruktúry, špecifických vzťahov a s potrebou individualizácie. Tieto štyri kategórie predstavujú výskumný rámec na zisťovanie priemerného vzťahu rodičov k dieťaťu, ktorý vedie k optimálnemu vývinu.

Posledným vystúpením z prvej oblasti bol referát J. Neumann a J. Kunftovej K problematice teorie H. J. Eysencka v kriminologii. Autori

v ňom prezentovali výsledky výskumu, v ktorom overovali správnosť tvrdenia manželov Eysenckovcov, že delikventi majú vysoké skóre vo faktore N a E, ako aj v novovytvorenom faktore „psychoticizmu“. Hypotézy sa nesledovali dosiaľ používaným dotazníkom (EOD), ale novým dotazníkom, ktorý zahrňuje aj novovytvorený faktor. Dotazník má 80 položiek a preložili ho autori referátu. Výskum sa robil na 50 väzňoch z druhej nápravnej skupiny. Naproti výsledkom anglických autorov sa ukázalo, že delikventi-recidivisti majú vyššie skóre iba v dvoch faktoroch — psychoticizme a neuroticizme — a nižšie vo faktore E.

Z druhej oblasti prvým a veľmi zaujímavým vystúpením bol Konďášov Princíp implózie v psychoterapii. Oboznámil v ňom poslucháčov s novým smerom v psychoterapii, založenom na vyvolávaní silného emocionálneho zážitku. Emocionálny zážitok, ktorý bol predtým patologický, sa pred sedením asociuje s indiferentnými stimulmi, takže sa emócie neposilňujú a na základe procesu učenia vyhasínajú. Hlavnými predstaviteľmi implozívnej psychoterapie sú Stampfe, Hogen a i. Jej výhodou je krátkodobosť (1—15 sedení), avšak vyžaduje od terapeuta schopnosť evokovať predstavy, vyvolávajúce silné emocionálne stavy.

Z. Brunecký a V. Veselá referovali o etiológii a podstate slabomyseľnosti. Obsahom tohto príspevku boli čiastkové výsledky výskumu, ktoré poukazujú na to, že výrazným činiteľom debility je familiárny pôvod (1/2 prípadov), a to častejšie zo strany matiek ako otcov. Vo výskume sa nezistili žiadne vzťahy medzi debilitou a vyživovacou úrovňou a medzi debilitou a rodinnou čistotou. Autori tvrdia, že pri vzniku ľahkej slabomyseľnosti má dedičnosť rozhodujúcu úlohu a prostredie je len druhoradý činiteľ. To viedlo autorov k úvahe o zavedení umelej selekcie, čo by si však vyžadovalo súbor rôznych opatrení.

Príspevok M. Bouchala a M. Jaroša sa trochu odlišoval od ostatných referátov, pretože bol iba informáciou o vyučovaní medicínskej psychológie na lekárskej fakulte v Brne.

V. Veselá referovala o zaujímavých výsledkoch liečby reverzibilných deficitov mentálnych schopností, ktoré boli zapríčinené metabolickou poruchou — fenyketonúriou. Vo svojom výskume zistila niekoľko dôležitých aspektov liečenia, ktoré boli dosiaľ neznáme. Včasnými liečebnými zásahmi sa podarilo dosiahnuť veľmi dobré výsledky. V závere sa autorka vyslovila veľmi optimisticky v tom zmysle, že ak budeme poznať presnú biochemickú rovnováhu v organizme látok, bude možné cieľavedome zasahovať do mentálnych schopností ľudí.

V treťom tematickom okruhu by sme sa chceli zmieniť predovšetkým o dvoch referátoch manželov Švancarovcov. Prvý z nich sa dotýkal metodologických problémov výskumu emócií. Skôr než autori prístúpili k samému výskumu, vyčlenili niektoré doterajšie spôsoby, ktoré viedli k súčasnému stavu. Ako hlavný rezultát ich vystúpenia bolo poukázanie na skutočnosť, že výskum emócií ako subpojem motivácie nie je možný, pretože emócie znamenajú primárne vzťahy, zatiaľ čo motivácia je v skutočnosti iba konštrukťou.

Ich druhý referát rozoberal problematiku longitudinálneho sledovania vývinu kresby. Autori v ňom poukazujú na hlavné vývinové trendy detskej kresby, pričom k ich skúmaniu použili Goodenoughovej test

v Harrisovej revízií. Zo svojho sledovania stanovujú 9 typov vývinových trendov a zisťujú, že u skúmanej vzorky sa ukázala väčšia intraindividuálna variabilita v kresbe než v IQ.

Z oblasti psychológie vnímania predniesol referát jeden z nestorov čsl. psychológie prof. Vilém Chmelař, a to o vplyve veku a modality stimulu na trvanie optickej a akustickej pozornosti. Autor v ňom podrobne sledoval predlžovanie doby trvania pozornosti a selektivity v závislosti od veku, kde zistil štyri vývinové fázy. Ďalej upozorňuje, že kolísanie pozornosti v čase je arytmicke a nepodlieha žiadnej organizmovej alebo nejakej inej rytmicite. Odklony vysvetľuje na základe teórie pravdepodobnosti a predpokladá, že tieto majú multivariačnú príčinnosť. Referát E. Pejhovského o motivačnom faktore odmeny za prácu sa zamerl na dve otázky, a to: ako hmotná odmena motivuje výkon a akú úlohu má odmena na dlhodobom výkone.

Tematicky mimoriadnym referátom bol Vieweghov príspevok na tému Psychologie umělecké literatury — charakteristika její moderních počátků. Je to jeden z mála psychologov u nás, ktorí sa venujú tejto problematike. Že to robí dobre a systematicky, ukázal aj jeho referát, ktorý bol jednak prehľadom psychologických pokusov o zvládnutie otázok umenia — s dôrazom na francúzsku a nemeckú oblasť — a jednak pokusom o pojmové vymedzenie, resp. znovelizovanie dosiaľ používaných pojmov.

Kolejkovej príspevok Citové vztahy dětí k rodičům se zvláštním zřetelém ke struktuře rodiny sa zakladal na výsledkoch výskumu so 6-ročnými deťmi, kde sa skúmali (skúškou Anthony-Bene) city k rodičom a city prichádzajúce od rodičov. Autorka zisťovala vzťah k piatim rodičovským faktorom: vzdelaniu, príjmom, počtu detí, veku otca a matky. Získala zaujímavé výsledky, ktoré ukazujú, že najdôležitejšími premennými vzhľadom k emocionálnym vzťahom detí a rodičov sú počet detí a vek otca a matky.

Záver konferencie vyznel celkom neformálne vystúpením S. Kratochvíla, ktorý hovoril o osobných dojmoch zo študijného pobytu v USA, konkrétne o skúsenostiach na univerzitách v Kalifornii a Philadelphii. Pri tejto príležitosti predniesol i stručný referát na tému Konečný ako psychoterapeut, ktorý pôvodne mal byť uvedený samostatne. Nemožno povedať, že by to bolo zhodnotenie celoživotnej práce jubilanta. Boli to skôr spomienky na učiteľa a neskôr staršieho kolegu.

Ako vyplynulo zo záverečných slov predsedu, väčšina účastníkov hodnotila konferenciu veľmi kladne. Všeobecná spokojnosť bola nielen s referátmi, ale aj s celkovou atmosférou a organizáciou.

J. Vopálenský